

УДК 81-991 (477)

*НАТАЛІЯ ГАВДИДА, доцент,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя*

ЛІТЕРАТУРНО-МАЛЯРСЬКИЙ ДИСКУРС ТВОРЧОСТІ БОГДАНА ЛЕПКОГО У РЕЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІВ

У статті проаналізовано лепкознавчі дослідження В. Сімовича, Д. Горняткевича, М. Климишина, В. Лева та М. Сивицького. Встановлено особливості рецепції цими авторами літературно-малярського дискурсу творчості Богдана Лепкого.

Ключові слова: літературно-малярський дискурс, синтез та взаємодія мистецтв, художній процес, поезія, живопис.

В статье проанализировано лепковедческие исследования В. Симовича, Д. Горняткевича, Н. Климишина, В. Лева и Н. Сивицкого. Установлены особенности рецепции этими авторами литературно-живописного дискурса творчества Богдана Лепкого.

Ключевые слова: литературно-живописный дискурс, синтез и взаимодействие искусств, художественный процесс, поэзия, живопись.

In the article the researches about B. Lepkyi's creative work written by V. Simovych, D. Horniatkevych, M. Klymyshyn, V. Lev, M. Syvitskiy are analyzed. The characteristics of those authors' reception of the literary and painting discourse in Bohdan Lepkyi's works were determined.

Key words: the literary and painting discourse, synthesis and interaction of arts, the artistic process, poetry, painting.

Вивчення аспектів синтезу та взаємодії мистецтв є однією з ланок сучасної літературознавчої компаративістики. Це положення обґрунтували американські вчені: К.С. Браун у статті «Comparative Literature» (1959), Г.Ремак у праці «Comparative Literature, its Definition and Function» (1961), Р.Клементс у монографії «Comparative Literature as Academic Discipline: a Statement of Principles, Praxis, Standards» (1978) та інші.

У сучасному українському літературознавстві думку щодо необхідності дослідження міжвидової взаємопов'язаності та взаємодії літератури в системі мистецтв послідовно відстоює Дмитро Наливайко. Цій проблемі науковець присвятив статтю «Література в системі мистецтв як галузь порівняльного літературознавства» (2003), яка згодом увійшла в монографію «Теорія літератури й компаративістика» (2006). Дослідник слушно зауважив, що художньому процесу кожної епохи властива єдина «векторність руху», спільність «глибинних засад художнього мислення», завдяки чому різні мистецтва творять єдиний ансамбль, незалежно від їх «будівельного матеріалу» та структури художньої мови [7, 19].

Цікавим взірцем синтезу мистецтв є доробок Б. Лепкого, спільна «векторність руху» якого зумовлюється притаманним авторові пластичним мисленням. Тому варто, на нашу думку, простежити особливості літературно-малярського дискурсу словесної спадщини письменника-художника в рецепції українських літературознавців.

Першим звернув увагу на взаємодію мистецтв у творчості Б. Лепкого Василь Верниволя (В. Сімович). У 1922 році він помітив, що «Лепкий уміє незвичайно гарно з м а л ь о в у в а т и... (тут і далі виділення автора. – Н.Г.) природу»¹⁶, що словесні образи його поезій настільки пластичні, що творять картини, які «хоч бери й відразу клади на полотно» [1, XL]. Окремі вірші

¹⁶Тут і надалі статті сучасників Б. Лепкого цитуємо за правилами сучасної орфографії та пунктуації зі збереженням особливостей, притаманних українській мові доби автора – Н.Г.

вразили дослідника багатством метафор, силою персоніфікації, а короткі речення викликали асоціації із легкими штрихами пензля [1, XLI]. «Розуміється, не всі малюнки однаково гарні, не всі однаково зворушують душу, – зауважив Василь Верниволя, – але ж, іздебільшого, всі вони виходять у Лепкого пластичними й відразу кажуть, що писав їх м а л я р або людина, що дуже близько стоїть до малярства» [1, XLII].

Автор публікації намагався проаналізувати особливості мислення письменника із малярським світосприйняттям: «Колись казали про польського поета-драматурга й маляра Виспянського, що він, пишучи драми, все мав перед очима с ц е н у й наче посував по ній свої персонажі здовж декорацій, які змальовувала собі його уява. Щось подібне можна сказати і про Лепкого. Забираючись до малюнків словами, він неначе має перед собою палету¹⁷, полотно і змальовує все з перспективи» [1, XLII]. В. Сімович також зауважив, що пластична образність лепківської лірики є своєрідним і новаторським продовженням шевченкової поетичної традиції, адже «від часу Шевченка в нас поетів-малярів сливе й не було» [1, XLII].

У контексті обраної теми цінними є також дві статті Дем'яна Горняткевича, що мають однакову назву («Богдан Лепкий як маляр»), але відрізняються за змістом. Перша була надрукована в 1941 році в журналі «Ілюстровані вісті» [3], друга, доповнена і перероблена, вміщена у 1943 році в збірнику на пошану пам'яті поета [2]. Дослідник, який був близьким другом митця, поставив собі за мету ознайомити сучасників із маловідомою – малярською – гранню таланту українського культурного діяча. В обох працях Дем'ян Горняткевич намагався з'ясувати, які життєві події зумовили потяг митця до живопису, як розвивалися його відносини з представниками української та польської богемі. Однак автор публікацій не аналізував тексти літературних творів, а лише відзначив, що «був Богдан Лепкий і в поезії малярем», що в «його поемах багато барв і музики» [2, 37].

На наявність літературно-малярського дискурсу в доробку митця вказував у 1949 році в листі до Миколи Климишина Лев Лепкий. Брат письменника вважав, що «поезія – це вияв окремих душевних зворушень, це пензлі тієї душі на папері, які малюють те, що чують-відчувають» [6, 236], а тому радив на лірику Богдана Лепкого «дивитись з малярського боку» [6, 234]. Він також наголосив, що окремі твори митця – «описи села, жнив, Різдва, Великодня» – є цінним сюжетом для маляра, а цикл поезій «Над рікою» – малярською картинкою [6, 234].

Микола Климишин цілком погоджувався з міркуваннями автора цитованих рядків, про що свідчить його праця «Лірика Богдана Лепкого: Спроба нової оцінки», видана у 1948 році в Мюнхені. У ній літературознавець відзначив, що в поезіях митця «помічається його малярський хист, що по ліризмі становить другу головну рису, характерну письменникові Лепкому, яка відіграє велику роль в його поетичній творчості та підносить його поезію на вершини мистецької краси» [4, 11].

Цікавим джерелом дослідження синтезу мистецтв у творчості Богдана Лепкого є також монографія Василя Лева «Богдан Лепкий. 1872–1941. Життя і творчість» [5], що побачила світ у 1976 році. Її розділ «Лепкий-маляр» донині залишається найгрунтовнішою, хоч і дуже схематичною, далеко не повною розвідкою з обраної нами теми. Автор, як і Д. Горняткевич, намагався простежити етапи становлення літературно-малярського дискурсу в творчості митця, згадував імена українських та польських художників, з якими Б. Лепкий підтримував дружні взаємини, однак не зацікавився їхнім впливом на літературний доробок письменника. В. Лев процитував поезії «Намалюй мені, друже, картину», «Великий бачу тихий сад», «Острів смерті», інспіровані спогляданням живописних полотен, а також відзначив, у яких текстах найповніше, на його думку, проявився малярський хист Богдана Лепкого. Літературознавець також висловив слушну думку щодо генези історичних повістей митця, які вважає словесним вираженням юнацької мрії написати пензлем широкоформатні історичні полотна.

Варто зауважити, що усі ці лепкознавчі праці були надруковані у період з 1941 по 1992 рік за межами України: в Польщі (Краків), у Німеччині (Мюнхен) та США. Незначна їх частина була перевидана в Україні за роки незалежності, тому ці дослідження здебільшого недоступні широкому колу читачів.

Першою ґрунтовною монографією про Богдана Лепкого, опублікованою в Україні, стала праця Миколи Сивіцького [8], що побачила світ у видавництві «Дніпро» в 1993 році. На жаль, автор не поставив собі за мету проаналізувати прояви мистецького синкретизму в творчості Б. Лепкого, хоча і вказав на наявність літературно-малярського дискурсу в його текстах. Науковець, зокрема, зазначив, що «відчуття краси, витвореної з гармонійного поєднання барв, ліній, форм і симетрії природи, було (в Б. Лепкого. – Н. Г.) таке сильне, що мусило виявитися, байдуже в чому – в малю-

17 Палітру (пол.)

нкові чи в слові. Одно з другим перепліталось; будучи вже поетом, Богдан брався на дозвіллі за пензель» (1993) [8, 17].

Цитовані рядки перегукуються із публікацією Олександра Федорука, «Богдан Лепкий і поступ національної мистецької школи» [9], у якій автор послідовно відстоював думку про те, що Богдан Сильвестрович завжди був психологічно готовий і до пензля, і до палітри, і це підсвідоме чуття пластичного зумовлювало використання письменником образотворчих засобів живопису в словесних текстах.

Підсумовуючи проведене зіставлення лепкознавчих публікацій, можемо зробити висновок, що В. Сімович, Д. Горняткевич, М. Климишин, Л. Лепкий, В. Лев та М. Сивіцький помічали наявність літературно-малярського дискурсу в доробку Б. Лепкого, однак не приділяли достатньої уваги особливостям його прояву у словесних текстах. Проаналізовані праці доводять, що саме синкретична єдність письменницького та малярського хисту Богдана Лепкого зумовила неповторну творчу манеру митця, що проявилась у своєрідному вибудовуванні художнього світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верниволя Василь (Сімович В.) Богдан Лепкий (нарис літературної діяльності і спроба характеристики письменника за 25 літ його письменницької праці) // Лепкий Б. Писання: У 2-х т. – Т. 1. – Київ – Лейпциг: Українська Накладня, 1922. – С. I–LXXVII.
2. Горняткевич Д. Богдан Лепкий як маляр // Богдан Лепкий. 1872–1941. Збірник у пошану пам'яті поета. – Краків–Львів: Укр. видавництво, 1943. – С. 33–37.
3. Горняткевич Д. Богдан Лепкий як маляр // Ілюстровані вісті (Краків). – 1941. – Ч. 8. – С. 5–7; Ч. 9. – С. 8–11.
4. Климишин М. Лірика Богдана Лепкого: Спроба нової оцінки. – Мюнхен, 1948; Тернопіль: Тернограф, 2003. – 152 с.
5. Лев В. Богдан Лепкий. 1872–1941. Життя і творчість // Записки НТШ. – Т. СХСШ. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1976. – 329 с.
6. Лепкий Л. Лист до д-ра Миколи Климишина // Лепкий Л. Твори. – Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2001. – С. 233–238.
7. Наливайко Д. Література в системі мистецтв як галузь компаративістики // Теорія літератури й компаративістика. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 9–37.
8. Сивіцький М. Богдан Лепкий: Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1993. – 374 с.
9. Федорук О. Богдан Лепкий і поступ національної мистецької школи // Високе небо Богдана Лепкого: Спроба антології у публіцистиці, поезії, пісні. – Бережани – Тернопіль: Джура, 2001. – С. 51–60.